

OSMANLI ARAŒTIRMALARI

XIII

NeŒir Heyeti - Editorial Board
Halil İNALCIK - Nejat GÖYÜNÇ
Heath W. LOWRY - İsmail ERÜNSAL
Klaus KREISER

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XIII

İstanbul - 1993

MECELLE'NİN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILAN ALTINCI KİTABI: KİTABÜ'L-VEDİA(KV)

M. Âkif Aydın

1868-1876 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığındaki Mecelle Cemiyeti tarafından hazırlanan Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye'nin altıncı kitabının diğer kitaplardan farklı bir macerası vardır. İlk dört kitap yayınlanıp beşinci kitap da büyük ölçüde hazırlandığı sırada 24 Muharrem 1287'de(26 Nisan 1870) Ahmet Cevdet Paşa Divan-ı Ahkam-ı Adliyye nezaretinden alınarak Bursa valiliğine tayin edilmiş, bir kaç gün sonra da valilikten de azledilmişti. Mecelle Cemiyeti de Nezaretten alınarak Meşihata nakledilmiş ve başkanlığına da Gerdankıran Ömer Efendi getirilmişti⁽¹⁾. Tezakir'deki ifadesinden anlaşıldığı üzere Mecelle çalışmalarının büyük bir hızla devam ettiği bir aşamada Cevdet Paşa'nın bu görevden azledilmesinde üç grubun etkisi söz konusudur.

Birincisi Fransız elçisinin Mecelle ve Cevdet Paşa aleyhindeki çalışmalarıdır. Osmanlı Medeni Kanunu'nun hazırlanmasına karar verilmesi aşamasında medeni kanun olarak Code Civile'in alınmasını isteyen ve bunun için Âli Paşa'ya büyük baskıda bulunan Fransız elçisi De Bourrée ile milli bir kanunun hazırlanmasını savunan Ahmet Cevdet Paşa arasında büyük bir mücadelenin geçtiği bilinmektedir. Fransız elçisi sadrazam Âli Paşa'yı bu konuda ikna ettiği, daha doğrusu muhtemelen elçinin baskılarından bunalarak sadrazamın kerhen bu teklifi kabule yanaştığı ve Girit'ten Sultan Abdülaziz'e gönderdiği layihada hiç değilse karma mahkemelerde uygulanmak üzere Fransız Medeni Kanunu'nun alınmasını teklif ettiği görülmektedir. Bu yönde bir hazırlık da yapılmış, Fransız Medeni Kanunu'nun uygun maddeleri büyük ölçüde tesbit edilmişti. Ancak sonunda Cevdet Paşa ve kendisi gibi düşünenlerin ağır basmasıyla bu fikirden vazgeçilmiş ve milli bir kanun olarak Mecelle'nin hazırlanmasına karar verilmiştir⁽²⁾. Öyle anlaşılmaktadır ki Mecelle'nin hazırlanmasına başlandıktan sonra da bir müddet De Bourrée'nin aleyhteki çalışmaları devam etmiş ve Cevdet Paşa'nın azlinde belirli bir rol oynamıştır.

(1) Cevdet Paşa, *Tezakir*, Yayınlayan: Cavid Baysun, Ankara 1967, c. IV, s. 95-96.

(2) Geniş bilgi için bk. M. Akif Aydın, "Mecelle'nin hazırlanışı", *Osmanlı Araştırmaları*, c. IX (1989), s. s. 46-48.

İkinci grup batılılaşma taraftarı olan vekiller ve diğer devlet adamlarıdır. Cevdet Paşa'nın Batı'dan gelen her reformun kabul edilmemesi, ancak mecbur kalındıkça ve zaruretlar ölçüsünde Batı'dan istifade edilmesi, İslam ve Osmanlı kültür ve medeniyetine esas itibariyle bağılı kalınması yönündeki genel tavrı batılılaşma taraftarı ricali daima rahatsız etmiştir.

Üçüncü de şeyhulislam Hasan Fehmi Efendi ve yandaşlarıdır. Mecelle'nin meşihatta değıilde Adliyye Nezareti'nde Cevdet Paşa'nın başkanlığında hazırlanması bu grubun sürekli muhalefetine sebep olmuştur. Şahsi bir takım sebeplerle de Cevdet Paşa'ya muğber olan Hasan Fehmi Efendi her fırsatta Mecelle ve Cevdet Paşa aleyhine konuşmaktan geri durmamıştır. Mecelle'nin dördüncü kitabı olan Kitabü'l-Havale'de Ahmet Cevdet Paşa'nın mukayyet havale dolayısıyla Hanefi fakihlerinden nisbeten az tanınmış olan Züfer'in görüşünü kabul etmesi ve 692. maddeyi buna göre düzenlemesi Meşihatın muhalefetine artırmıştı. Hasan Fehmi Efendi her önüne gelene Mecelle eğer Meşihatta hazırlansaydı böyle zayıf görüşlerin alınmamış olacağını söylemekteydi⁽³⁾. Sultan Abdüaziz'e bir süre hocalık yapmış olması da siyasi mahfillerde sözünün etkinliğini artırıyordu⁽⁴⁾.

Ayrıca azli öncesine rastlayan günlerde Hirsch ile yapılmak istenen Rumeli demiryolları mukavelesine meclis-i vükelâda Cevdet Paşa'nın muhtelif noktalardan karşı çıkması da O'nun meclis-i vükelâda bulunmasını mahzurlu hale getirmiş ve azle yol açan sebeplerden birisi olmuştur⁽⁵⁾.

Neticede yukarda da belirtildiğı gibi Cevdet Paşa Mecelle Cemiyeti'nden uzaklaştırılmıştır. Beşinci kitap olan Kitabü'r-Rehin bilahare çıkmıştır. Ancak bu kitabın büyük bölümünün müsveddeleri Cevdet Paşa tarafından hazırlanmış, hatta bir bölümü temize de çekilmişti. Yeni heyet biraz da Cevdet Paşa'sız da bu işin yürüeyebileceğini göstermek arzusuyla aceleyle rehini

(3) Ebül Ula Mardin, *Medeni Hukuk Cephesinden Ahmed Cevdet Paşa*, İstanbul 1946, s. 78-79.

(4) Hasan Fehmi Efendi'nin muhalefetine tamamen subjektif nedenlere dayandığı Cevdet Paşa'nın Divan-ı Ahkam-ı Adliyye Nazırlığı'ndan ve Mecelle Cemiyeti'nden ayrılmasından sonra aynı maddenin tekrar görüşülmek üzere meşihata havale edilmesinden sonra açıkça ortaya çıktı. Kitabü'l-Havale'ye ait Mecelle Cemiyeti mazbatası 16 Muharrem 1287 tarihinde yani Cevdet Paşa'nın ayrılmasından sekiz gün kadar önce sadarete takdim edilmişti. Ahmet Cevdet Paşa'nın nezaretten ayrılmasından sonra Meclis-i Vükelâ İ. Züfer'in görüşüne göre kaleme alınan söz konusu 692. maddenin yeniden görüşülmesini Mecelle Cemiyeti'nden istedi. Ne gariptir ki artık Meşihat bünyesinde çalışmalarına devam eden Cemiyetçe "Cemiyet-i acizanemizde muâmele-i asrın istizahı ma'razında takdim olunan müzekkere üzerine canib-i seniyyü'l-cevâhib-i hazret-i meşihatpenahilcilerinden lede'l-istifsâr vârid olan cevab-ı âlide beyan olunduğı veçhile muâmele-i asr-ı zaman kavlı-i İmam Züfere muvafık bulunduğı beyan olunmuş"tur (Mardin, s. 83). Meşihatta aynı maddeyi muhafaza eden Kitabü'l-Havale'yi 24 Şevval 1287 tarihli tezkere ile yeniden arz etmiş 9 Zilka'de 1287 tarihinde de irade-i seniyye istihsal edilerek Cevdet Paşa ve arkadaşları tarafından hazırlandığı şekliyle kanunlaşmıştır (Mardin, 83-85).

(5) Cevdet Paşa, *Tezâkir*, c. IV, s. 88-89, 94-96.

tamamlayıp 1287 Şevvalinde sadarete takdim etti. Ne var ki rehinin mürtehinin teaddi ve taksiri bulunmadan zayi olması durumunda o nisbette borcun da düşeceğine dair hükmü Mecelle'ye dercedilmeyerek Kitabü'r-Rehin'in çok önemli bir hükmü atlanmış oldu. Bu önemli eksikliği Cevdet Paşa çok sonraları 1108. maddeye dercettiği dolaylı bir hükümle gidermeye çalışmıştır⁽⁶⁾.

Bu kitaptan sonra Mecelle Cemiyeti tamamen kendi çalışmasının ürünü olarak bir diğer ifadeyle Cevdet Paşa'nın bir katkısı bulunmaksızın altıncı kitap olan Kitabü'l-Vedfa'yı kaleme aldı. Mecelle Cemiyeti'nin Kitabü'l-Vedfa'ya ait 27 Şevval 1287(20 Ocak 1871) tarihli arz tezkiresinde hazırlayan heyet olarak Ömer Hulusi, es-Seyyid Halil, Seyfeddin, es-Seyyid Ahmed Hulusi, es-Seyyid Ahmed Hilmi, Mehmed Emin, Alaeddin, İsa Ruhi, Ali ve es-Seyyid Yunus Vehbi imzaları bulunmaktadır⁽⁷⁾. Ancak Kitabü'l-Vedfa gerek bab ve fasıl taksimatı, gerek bu sistematik içerisinde hükümleri tanzim biçimi ve gerekse hukuk dili ve kanunlaştırma tekniği bakımından Mecelle'nin diğer kitaplarından çok farklı bir biçimde kaleme alınmıştır. Bu sebeple kamu oyunda ve hukuk çevrelerinde altıncı kitaba karşı bir çok tenkitler ileri sürülmüştür. Cevdet Paşa haklı bir gurur ve memnuniyetle Mecelle'nin öneminin ve tamamlanmasının kendi riyasetinde mümkün olacağına inanışını belirtmektedir⁽⁸⁾. Gerçekten de Cevdet Paşa'sız Mecelle'nin yürümeceği anlaşıldığından bir buçuk senelik bir ayrılıktan sonra Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi ile Mecelle Cemiyeti başkanlığı kendisine tevdi edilmiştir. İlk iş olarak Kitabü'l-Vedfa toplanarak imha edilmiş ve yerine Vedfa bölümünü de içine alan Kitabü'l-Emânât hazırlanmıştır⁽⁹⁾. Yürürlükten kaldırılan ve matbu nüshaları toplanarak imha edilen Kitabü'l-Vedfa o kadar titizlikle toplanmıştır ki adeta hiç bir kütüphanede nüshası bırakılmamıştır.

Kitabü'l-Vedfa Mecelle'nin hazırlanış sürecinde önemli bir tecrübedir. Bu kitap sayesinde Ahmet Cevdet Paşa'nın Mecelle'nin hazırlanmasına olan katkısının gerçek boyutlarını tesbit etmek mümkün olmaktadır. Zira iki kita-

(6) Mardin, s. 85-86. Mecelle'nin söz konusu 1108. maddesinin metni şöyledir:

"Dâin-i müstereklerden biri kendi hissesi için medyundan rehin alıp da yedinde rehin telef olsa müşariki ondan hissesine düşen miktarı tazmin ettirebilir.

Mecelle münasefeten müşterek olan deynin mikarı bin kuruş olup da dâinlerden biri kendi hissesi için üç kuruşluk bir rehin alsın ve yedinde bu rehin telef olsa deyn-i müşterekin nisfı sakıt olacağından dâin-i diğer kendi hissesine ait olan ikiyüzelli kuruşu ona tazmin ettirebilir."

Burada telef olan rehin karşılığında o nisbette borcun düşeceği belirtilmektedir. Alacaklıların bir tane olduğu rehinli alacaklarda da tabiatıyla aynı hüküm geçerlidir.

(7) BA, Dosya Usulü İradeler Grubu, nr. 65/7; ayrıca bk. Mardin, s. 97.

(8) Cevdet Paşa, Tezakir, c. IV, s. 97; a. mlf. Maruzat, Yayınlayan: Yusuf Halaçoğlu, İstanbul 1980, s. 205-206.

(9) 19 Zilhicce 1288 tarihli meşihat tezkiresiyle sadarete sunulan ve Kitabü'l-Vedfa'ya ait hükümlere de yer verildiği belirtilen Kitabü'l-Emânât 23 Zilhicce'de padişaha sunulmuş ve bir gün sonra 24 Zilhicce 1288 tarihinde tasdik edilerek yürürlüğe girmiştir, bk. BA, Dosya Usulü İradeler Grubu, nr. 65/7.

bın yani Kitabü'l-Vedîa ile Cevdet Paşa'nın kaleminden çıkan Kitabü'l-Emanat'ın vedîa bölümünün karşılaştırılması Cevdet Paşasız Mecelle ile onun katkısıyla hazırlanan Mecelle arasındaki farkı tam anlamıyla ortaya koymaktadır.

Kitabü'l-Vedîa'nın ilk defa izini tesbit eden Ebül Ula Mardin olmuştur. Bir çok kütüphanede, sahafta ve hukukçu nezdinde Kitabü'l-Vedîa'yı arayan fakat bulamayan değerli hukukçu uzun araştırmalardan sonra arşivdeki bir kayıttan hareketle Yıldız Kütüphanesinde kitabın izini bulmuş ve okuma fırsatını elde etmiştir. Cevdet Paşa'ya tahsis ettiği eserinde de kitabın özet ve genel bir değerlendirmesini yapmıştır⁽¹⁰⁾. Öyle anlaşılıyor ki kütüphaneler de dahil olmak üzere her taraftan kitap toplanırken bizzat padişaha gönderilen nüshaların istenmesinden çekinilmemiştir. Biz elimizde bulunan Kitabü'l-Vedîa'yı işte bu çekingenliğe borçluyuz. Daha sonra bu satırların yazarı da aynı izi takip ederek İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde yine Yıldız kitapları arasında bir değil üç adet Kitabü'l-Vedîa bulmuştu⁽¹¹⁾. İşte bu makalemizde de Kitabü'l-Vedîa'yı her maddenin altında ilgili Mecelle' maddesini de dercederek yayınlamaktayız. Böylece her iki düzenlemeyi sağlıklı bir biçimde karşılaştırma imkanı doğabilecektir⁽¹²⁾.

Her iki kitabın genel bir karşılaştırılması şu noktaların tesbitine imkan vermektedir:

1. Kitabü'l-Vedîa aşağıda metinde de görüldüğü gibi bir mukaddime ile beş bab ve iki fasıldan ibarettir. Birinci bab vedianın rükün ve şartlarına, ikinci bab hükümlerine, üçüncü bab akd-i idada vaki olan şartlara, dördüncü bab vedianın tazminine, beşinci bab da vedîa bırakanla müstevdan müteaddid olmaları durumuyla ilgili hükümlere ayrılmıştır. Ancak bu bab ve fasıl ayırımın kanunlaştırma tekniğine uygun olarak yapıldığı söylenemez. Bu ayırımında iki babın lüzumsuz olduğu hemen farkedilmektedir. Üçüncü babdaki hükümler ilgisi sebebiyle birinci bapla birleştirilip vedianın rükün ve şartları adı altında bir bölümde zikredilebilecekken ayrı bir bab halinde düzenlenmiştir. Aynı şekilde beşinci babdaki hükümlerin de konusuna göre ikinci ve dördüncü baba paylaştırılması mümkün ve daha isabetli olurdu. Aynı konuyu düzenleyen Mecelle ise ilgili hükümleri sadece iki fasıl içinde toplamıştır. "Akd ve Şerait-i İda'a Müteallik Mesail Beyanındadır" ismini taşıyan birinci fasılda vedîa akdi ve şartlarıyla ilgili meseleler, "Vedianın Ahkamı ve Zamanatı Beyanındadır" adlı ikinci fasılda ise vedianın hükümleri ve telef olması halinde tazminiyle ilgili meseleler düzenlenmiştir. Mecelle'nin vedianın hüküm

(10) Mardin, s. 93-97

(11) bk. M. Akif Aydın, "Bir hukukçu olarak Ahmed Cevdet Paşa", *Ahmed Cevdet Paşa Semineri*, İstanbul 1986, s. 36-37, d.n.49

(12) 1288 tarihinde Matbaa-yı Amire'de yayınlanan Kitabü'l-Vedîa'nın elimizde bulunan üç nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi K. 84010, 84603, 84608 numaralarına kayıtlıdır.

ve tazminini aynı bölümde toplaması kanunlaştırma tekniği bakımından daha uygundur. O halde Kitabü'l-Vedfa aslında iki bölümde düzenlenebilecek hükümleri beş bab ve iki alt bölümde (fasıl) düzenlemiş olmaktadır ki bunun uygun bir düzenleme biçimi olduğunu söylemek zordur.

2. Kanun maddelerinin KV'da bab ve fasıllara isabetli bir biçimde dağıtıldığını ve maddelerin sıralanışında mantıki bir düzenin takip edildiğini söylemek de zordur. Sırasıyla birinci babda vedia akdinin nasıl yapılacağı, vedia bırakılan mal ve akdin taraflarında aranan şartlar. ikinci babda vedianın muhafazası, geri iadesi, akdin feshi, teslim yeri, vedianın emanet olması ve nasıl muhafaza edileceği düzenlenmektedir. Üçüncü babda vedia akdinde zikredilmesi mümkün şartlar, dördüncü babda ise vedianının tazmini, sonra teslimi (teslime mani olan haller), vedia bırakılanın gaip veya ehliyetsiz olması hali, vedia bırakılan hukuka aykırı davranışları ve doğurduğu sonuçlar, muhafazası, bununla ilgili örnekler, vedia bırakılan mala yapılan masraflar ve bunun şartlarıyla ilgili hükümler, iadeyle ilgili hükümler, vedia bırakılan mala yapılan diğer tür masraflar, muhafazayla ilgili kazuistik hükümler düzenlenmektedir. Beşinci bab ise vedia bırakan ve bırakılanın birden fazla olmasıyla ilgili durumlara ayrılmış bulunmaktadır. Burada açıkça görülmektedir ki aynı veya benzeri hükümler farklı yerlerde zikredilmiş ve araya başka konulardaki hükümler sokularak mantıki düzen bozulmuştur. Örnek olarak vedia bırakılan malın muhafazasıyla ilgili 774, 775, 780, 781, 785, 786, 787, 788, 802, 812, 830, 831, 832, 835. maddeler gösterilebilir. Bu maddeler aynı konuyu düzenledikleri halde farklı yerlerde getirilmişlerdir. Keza vedia bırakılan malın red ve teslimiyle ilgili 776, 778, 790, 791, 826, 829 hükümler bu tür dağınık düzenlemelere bir başka örnektir. Burada vedianın önce feshinden bahsedilip sonra sahibine iadesi düzenlenecekken 776. maddede vedianın red ve teslimi, 777. maddede vedia akdinin feshi, 778. maddede 776. maddeyle bağlantılı olarak teslim yeriyle ilgili hükümler düzenlenmiştir Aynı şekilde dördüncü babın ilk maddesi olan 789. maddede vedianın misli veya gayrimisli mal olması durumuna göre nasıl tazmin edileceği düzenlenmiştir. Halbuki bu hükmün tazminle ilgili diğer hükümlerden sonra gelmesi ve bu babın en son maddesi olması gerekmektedir. Nitekim Mecelle'de bu hüküm vedia bölümünün en son maddesini oluşturmaktadır (md. 803). Bu örnekler KV'da maddelerin adeta gelişigüzel sıralandığını göstermektedir.

Buna mukabil Mecelle'nin konuya tahsis ettiği 773-803. maddelerin çok tutarlı ve mantıklı bir sıralanması vardır; ilgili hükümler aynı madde içerisinde birleştirilmiş veya yan yana getirilmiştir. Birinci fasılda (md. 773-776) önce vedia akdinin nasıl yapılacağı, ne zaman sona ereceği düzenlenmekte sonra vedia konusu malla ve vedia akdinin taraflarıyla ilgili şartlar belirtilmektedir. İkinci fasılda ise (md. 777-803) vedianın emanet olduğu, nasıl korunacağı, masrafı gerektiren vediaya hangi şartlarla masraf yapılacağı, vedia bırakılanın (müstevda) hukuka aykırı davranışları ve bunların doğurduğu

sonuçlar, vediaanın sahibine red ve teslimi ve bununla ilgili hükümler, vedia bırakılan malın menfaat ve semerelerinin kime ait olacağı, müstevdain ehliyetli veya gaib olması halinde vediaanın tabii olduğu esaslar ve en son olarak da vediaanın telef veya zayi olması durumunda nasıl tazmin edileceği düzenlenmektedir.

3. Aynı maddede ifade edilmesi mümkün olan hükümler Kitabü'l-Vedfa'da muhtelif maddelere dağıtılmıştır. Misal olarak 776, 790, 791, 792, 793 ve 826. maddeler gösterilebilir. Bütün bu maddelere dağıtılmış olan hükümler Mecelle'de sadece bir maddede (md. 794) toplanmıştır. Yine KV'da 766, 767, 768 ve 769 maddelerde ifade edilebilen hükümler için Mecelle'de bir madde yeterli olmuştur (md. 773). Keza md. 772 ve 773'deki hükümlerin tek maddede ifade edilmesi pekala mümkündür.

4. Kitabü'l-Vedfa'da kullanılan dil Mecelle'nin diğer kitaplarında kullanılanlardan çok farklıdır. Türkçe'ye yeteri kadar hakim olamayan bir kimsenin kaleminden çıkan maddelerde tam bir itnab metodu bir diğer anlatımla bir hukuki esası çok kelimeyle ifade etme yolu benimsenmiştir ki bu bir kanun metni için büyük bir kusurdur. Halbuki Mecelle'de icaz usulü benimsenmiş ve az kelimeyle çok manalar ifade etme imkanı yakalanmıştır. Misal olarak Kitabü'l-Vedfa'nın 766 ve 767. maddeleriyle buna tekabül eden Mecelle'nin 773. maddeleri gösterilebilir. Mecelle'de sadece on kelimeyle ifade edilen hüküm KV'da iki maddede yirmi dokuz kelimeyle ancak ifade edilebilmiştir. Üstelik aşağıdaki metinde rahatlıkla müşahade edilebileceği gibi bu ifade biçiminde gerekli açıklık ve anlaşılabilirlik sağlanamamıştır.

5. Kitabü'l-Vedfa'da hukuki hükümler muhtelif maddelerde tekrar edilmiş, konuya açıklık getirilmesi için getirilen ve Mecelle'nin diğer kitaplarında da rastlanan misallerde aşırılığa kaçılmış, böylece maddeler lüzumsuz olarak çoğaltılmıştır. Örnek olarak dördüncü bab verilebilir. Vediaanın zayi olması durumunda nasıl tazmin edileceğini düzenleyen bu bölümde vedia bırakılan malın çeşitli zayi olma hallerini ayrı ayrı ele alan örneklerle karşılaşılmaktadır. Bunların bir kısmı çok farazi veya çok nadiren vukubulan olaylardır (msl. md. 791-792, 793-795). Kanun metinlerinde misale yer verilmesi Mecelle'nin hazırlandığı günün şartları içerisinde makul karşılanabilirse de aynı hukuk normunun benzer misaller etrafında tekrarlanması ve aynı misalin müteaddid maddelerde ifade edilmesi Kitabü'l-Vedfa'ya lüzumsuz bir şişkinlik vermiştir.

6. Bir vedia kitabında bulunması lazım gelen önemli hükümlerden birisi atlanmış ve vedia bırakılan malın tabii semerelerinin kime ait olacağı düzenlenmemiştir. Gerçi muhtelif maddelerde vediaanın sahibinin izni olmadan kullanılmayacağını belirtmiş olmasından tabii semerelerin de vedia sahibine ait olacağı istidlâl edilebilirse de 823. madde göz önüne alınarak tam aksini düşünmemiz de mümkündür. Bu sebeple bu konunun tasrih edilmemiş olma-

sı Kitabü'l-Vedîa için bir eksiklik. Mecelle konuya tahsis ettiği 798. maddede meseleyi açık bir biçimde düzenlemiş bulunmakta ve menfaatların vedia sahibine ait olduğu hükmünü getirmektedir. Burada menfaatlardan kastedilen tabii semerelerdir. Öte yandan maddelerin yazımında da aynı dikkatsizlik göze çarpmaktadır. 799. maddede vedia bırakılan kimsenin teaddisi ile malın zayı olması halinde tazmin edilmesi gerekeceği belirtilmiştir. Teaddi daha çok doğrudan itlaf için kullanılan bir hukuka aykırılık halidir. Korumada kusurlu davranmak gibi zarara sebep olma (tesebbüb) halini içermemektedir. Bu iki durum Mecelle de hemen daima bila teadd vela taksir sözleriyle birlikte ifade edilmiştir. KV'da meselenin ikinci yönü atlanmış, korumada taksir hali düzenlenmemiştir. Aynı konuyu düzenleyen Mecelle'nin 787. maddesi de vedia bırakılan kimsenin teaddi ve taksiri halinde malın tazmin edilmesinden bahsederek konunun her iki yönünü tanzim etmiş bulunmaktadır. Gerçi Kitabü'l-Vedîa'nın çok sonraki bir maddesinde (md. 833) verdiği örnekten korumadaki kusurun da tazminata sebep olacağı anlaşılmaktaysa da kanunlaştırma tekniği bakımından bunların bir arada belirtilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak Kitabü'l-Vedîa hukuki ve teknik hatalarla dolu başarısız bir kanunlaştırma örneğidir. Yayınlanmasından sonra hukukçular tarafından beğenilmeyip yürürlükten kaldırılması haklı ve objektif gerekçelere dayanmaktadır. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Tanzimat döneminin kanunlaştırma hareketlerinde müstesna bir yere sahip olan Ahmet Cevdet Paşa'nın bu kanunları telifteki gerçek rolünü biz yine de bu başarısız Kitabü'l-Vedîa tecrübesine borçluyuz.

KİTABÜ'L-VEDİA

Vedîa Hakkında Olup Bir Mukaddime ile Beş Bâbı Müstemildir Mukaddime

Vedîaya Müteallik İstılâhât-ı Fıkhıyye Beyânındadır

762. İdâ': Bir kimse malını âhara hıfz için bırakmaktır.

KV'daki 762, 764 ve 765. maddelere karşılık olmak üzere:

MAA, md. 764. İdâ' kendi malının muhafazasını diğere ihale etmektir ki ihale eden kimseye müdi' ve kabul eden kimseye vedi' ve müs-

tevda' denilir.

763. Vedfa: Bir kimse li ecli'l-hıfz emîni olan kimse yanında bıraktığı maldır.

MAA, md. 763. Vedfa hıfz için bir kimseye idâ' olunan maldır.

764. Mûdi': Vedfayı bırakan kimsedir.(bk. 762)

765. Mûda': Vedfa kendisine bırakılan kimsedir.(bk. 762)

Bâb-ı Evvel

Vedfanın Rükünü ve Şerâit-i İn'ikâdı Beyânında Olup İki Faslı Müstemildir

Fasl-ı Evvel

Vedfanın Rükünü Beyânındadır

766. Vedfanın rükünü icâb ve kabuldür.

KV'daki 766, 767, 768 ve 769. maddelere karşılık olmak üzere

MAA, md. 773. Sarahaten yahut delaleten icab ve kabul ile idâ' münakid olur.

Mesela sahib-i vedfa şu malı sana idâ' ettim yahut emanet eyledim deyip müsteveda' dahi kabul ettim dese sarahaten idâ' münakid olur.

Ve keza bir kimse hana dahil olarak hancıya hayvanımı nereye bağlayayım dedikte hancı bir yer gösterip o dahi oraya bağlasa delaleten idâ' münakid olur.

Kezalik bir kimse malını bir dükkancının yanına bırakıp gitse o dahi görüp sükut etse ol mal ol dükkân sahibi nezdinde vedfa olur. Ve eğer dükkân sahibi kabul etmem diyerek red etse idâ' münakid olmaz.

Ve kezalik bir kimse malını vedfa olmak üzere bir kaç kişinin yanına bırakıp gitse ve onlar dahi görüp sükût etseler ol mal cümlesinin nezdinde vedfa olur. Fakat birer birer ol mahalden kalkıp gitseler en sonra kalan kimse hıfza taayyün etmekle onun nezdinde vedfa olmuş olur.

767. Vedfada icâb ve kabul örf ve adet-i belde üzere akd-i idâ'ı inşâ ve icâd için sarîhan ya delâleten âkideynden sâdır ve zâhir olan şeydir.(bk. md. 766)

768. Sarîhen icâb ve kabul ancak idâ'a delâleti zâhire olan sözler ile olur. Mesela sâhib-i vedfa şu malı sana idâ' ettim deyip mûda' dahi kabul ettim dese sarâhâten idâ' etmiş olur.(bk. md. 766)

769. Delâleten icâb ve kabul idâ'da müsta'mel olup delâleti zâhire olmıyan söz ile olduğu gibi fiil, ya mukârin-i rıza olan sükût ile dahi olur. Mesela şu metâi bana ver, ben de dursun deyip sahib-i vedfa dahi verdim dese delâleten idâ' münakid olur.

Kezalik bir kimse metâını bir şahsın yanına bir şey söylemeyerek bırakıp ol şahıs dahi mukârin-i rıza olur surette sükût eylese idâ' delâleten münakid olur.

Mesela bir kimse hana dahil olduktâ hancıya hayvanımı nereye bağlayayım deyüp hancı dahi şuraya bağla demekle oraya bağlasa delâleten hancı kabul etmiş olur. (bk. md. 766)

770. İcâb ve kabul âkideynin mükâtebesi ve dilsizin işaret-i ma'hûdesiyle olur.

Fasl-i Sâni

Vedîanın Şerâiti Beyânındadır

771. Vedîanın vaz-ı yede kâbil ve kabza salih mal olması şarttır; binaenaleyh denize batmış olan malı îdâ' sahih değildir.

MAA, md. 775: Vedîanın vaz'-ı yede kabil ve kabza salih olması şarttır.

Binaenaleyh havadaki kuşun îdâ'ı sahih değildir.

772. Mûda' ve sahib-i vedîanın âkil olmaları şarttır.

Binaenaleyh mecnûn ve sabiyy-i gayrımümeyyizin âhara îdâ' ve âhardan vedîayı kabul eylemeleri sahih değildir.

KV'daki 772 ve 773. maddelere karşılık olmak üzere:

MAA, md. 776: Mûdi' ile müstevda'nın akıl ve mümeyyiz olmaları şarttır, baliğ olmaları şart değildir.

Binaenaleyh mecnunun ve sabiyy-i gayrı mümeyyizin îdâ' ve vedîayı kabul etmeleri sahih değildir. Ama me'zun olan sabiyy-i mümeyyizin îdâ'ı ve vedîayı kabul eylemesi sahihtir.

773. Mûda' ve sahib-i vedîanın bâliğ olmaları şart değildir.

Binaenaleyh me'zûn olmayan sabiyy-i mümeyyizin âhara îdâ' ve âhardan vedîayı kabul sahihtir. (bk. md. 772)

Bâb-ı Sâni

Vedîanın Ahkâmı Beyânındadır

774. Vedîanın hıfzı mûda' üzerine lâzımdır. (bk. md. 775)

775. Vedîanın hıfzında ol vedîanın emsali ne gûna hıfz olunursa olveçhile hıfz olunması lâzımdır.

Binaenaleyh nukûd ve mücevherât misüllü malı ahır ve samanlık gibi mahallerde hıfz etmek hıfzında taksîrdir.

KV'daki 774 ve 775. maddelere karşılık olmak üzere

MAA, md. 782: Vedîanın emsali veçhile muhafazası lazımdır.

Binaenaleyh nukud ve mücevherat misüllü emvali ahır ve samanlık gibi yerlerde tutmak hıfzında taksir olmakla bu halde telef ya zayi olsa zaman lazım gelir.

776. Vedîayı sahibinin talebinde redde mani bir şey olmadıkça red ve teslim eylemek lâzımdır.

KV'daki 776, 790, 791, 792, 793 ve 826. maddelere karşılık olmak üzere

MAA, md. 794: Vedîayı sahibi talep ettikte kendisine red ve teslimi lazım gelir ve red ve teslimin meuneti yani külfeti ve masrafı müdi'a ait olur.

Ve müdi talep ettikte müstevda' vermeyipte vedîa telef ya zayi olsa zamin olur.

Fakat hın-i talepte vedîa uzak mahalde bulunmak gibi bir özürden nâşi vermeyip de telef ya zayı olmuş ise ol halde zaman lazım gelmez.

777. Akd-i vedîayı feshe âkideynden her birinin her ne vakit dilerse selahiyeti vardır.

MAA, md. 774: Müdi' ile müstevda'dan her birinin her ne vakit dilerse akd-i îdâ'ı feshe selahiyeti vardır.

778. Vedîayı teslimde mekân-ı îdâ' muteberdir.

Mesela İstanbul'da îdâ' olunan metâ yine İstanbul'da teslim olunur; Edirne'de teslime mûda' cebr olunmaz.

MAA, md. 797: Vedîayı teslimde mekân-ı îdâ' muteberdir.

Mesela İstanbul'da îdâ' olunan metâ yine İstanbul'da teslim olunur; Edirne'de teslim etmek üzrere müstevda'a cebr olunamaz.

779. Vedîa mûda' yanında emânettir.

Binaenaleyh mûda'ın teaddî ve taksîri bulunmadığı halde helâk olan vedîa hakkında zamân yoktur.

MAA, md. 777: Vedîa yed-i müstevda'da emanettir.

Binaenaleyh müstevda'ın sun' ve teaddisi ve hıfızda taksiri olmaksızın telef ya zayi olsa zaman lazım gelmez. Fakat ücretle hıfz için îdâ' olunmuş ise mümkinü't-taharruz olan bir sebeple telef ya zayi' olduğu surette mazmun olur.

Mesela bir kimsenin yedinden kazara vedîa olan saat düşüp de kırılrsa zaman lazım gelmez. Ama saati çığnese yahut elinden bir şey düşüp de saat kırılrsa zaman lazım gelir. Kezalik bir kimse malını diğere îdâ' ve hıfz için ona ücret ita ettikten sonra ol mal sirkat olunmak gibi mümkinü't-taharruz olan bir sebepten nâşi zayi olsa müstevdaa zaman lazım gelir.

780. Mûda' vedîayı bizzat kendisi hıfz ettiği gibi ümenâsından birine dahi verip hıfz ettirebilir.

KV'daki 780, 811 ve 812. maddelere karşılık olmak üzere

MAA, md. 780: Müstevda' vedîayı kendi malı gibi bizzat hıfzeder yahut emini olan kimseye hıfz ettirir.

Ve emini indinde teaddî ve taksir olmaksızın telef ya zayi olsa ge-

rek müstevda'a ve gerek eminine zaman lazım gelmez.

781. Mekân-ı vedîayı müstevlî muhît olan harîk ve bunun misillü mazaretin vukuunda mûda' ümenâsından birini bulamadığı halde vedîayı her kime olsa teslim edebilir. Bu surette mûda' harîkin zevâlinden sonra vedîayı istirdâd etmeyip de yed-i ecnebide telef olsa zamân lâzım gelir.

782. Mûda'ın âhara îare ve îcâr ve rehin eylemek misillü vedfada tasarrufâtı sahih değildir.(bk. md. 801)

Bâb-i Sâlis

Akd-i İdâ'da Vâki Olan Şartların Ahkâmı Beyânındadır

783. Akd-i îdâ'da zikr olunan şart müfid ve riâyeti mümkün ise muteber olup değil ise lağıvdir.

KV'daki 783, 784, 785, 786, 787 ve 788. maddelere karşılık olmak üzere:

MAA, md. 784: Akd-i îdâ'da irad olunan şart eğer mümkünü'l-icra ve müfid olur ise muteberdir, değil ise lağıvdir.

Mesela müstevda'ın hanesinde hıfz olunmak şartıyla bir mal îdâ' olunmuşiken harik vukuuyla diğer mahalle nakline mecburiyet geldikte ol şarta itibar olunmaz. Ve bu surette vedfa diğer mahalle nakl olunup da bila teadd vela taksir telef ya zayi olsa zaman lazım gelmez.

Ve keza müdi' müstevda'a vedfanın hıfzını emredip de zevcesine ya oğluna yahut hizmetkarına veyahut kendi malını hıfzedegelen bir kimseye vermektan nehyettikte eğer o kimseye vermekte mecburiyet var ise nehy muteber olmaz. Bu surette müstevda' vedfayı ol kimesneye verip de bila teadd vela taksir telef ya zayi olsa zaman lazım gelmez. Ve eğer mecburiyet yok iken verirse zamin olur.

Kezalik hanenin falan odasında hıfz olunmak şart olunmuş iken müstevda' onu ol hanenin diğer odasında hıfz ettiği surette eğer ol odalar emr-i muhafazada müsavi iseler ol şarta itibar olunmaz.

Ve bu halde vedfa telef olsa kezalik zaman lazım gelmez. Ama odaların biri kargir ve diğeri ahşap olmak gibi beyinlerinde tefâvüt bulunsa şart muteber olup müstevda' onu meşrut olan odada hıfz etmeğe mecbur olur. Ve hıfzda ol odanın madunu olan odaya koyup da telef olsa zamin olur.

784. Bir metâi zâyi olur ise mûda' onu zâmin olmak şartıyla îdâ' sahih olup fakat şart lağıvdir.(bk. md. 783)

785. Bir metâi ancak sandığı derûnunda hıfz etmek üzere îdâ' sahih olup fakat şart lağıvdir.(bk. md. 783)

786. Kezalik mûda' vedfayı bir menzil derûnunda hıfz ve hıfzda müsâvi olan odalardan muayyen bir odada hıfz etmek şartıyla îdâ' sahih olup ancak şart lağıvdir.

Suret-i mezbûrede hıfza tahsîs olunan oda hıfz ve hıfzda sâirlerden ziyâde ise şart muteber olmakla mûda'ın riâyet etmesi lâzım gelir.

Muhâlefet eder ise zâmin olur.(bk. md. 783)

787. Mûteaddid menzillerden birini hıfza tahsîs ile vukûbulan şart itibâr ve lağviyette ta'yin-i oda ile vâkı' olan şart gibidir.(bk. md. 783)

788. Vedîayı filan menzilinde hıfz eyle âhar menzilde hıfz eyleme diye sahib-i vedîa şart ve nehy etmişken mûda' ol menzilde hıfz etmeyip min gayrı zarûretin ol menzilden hıfzda dûn olan menzile vaz' ettikte vedîa zâyi olsa mûda' zâmin olur.(bk. md. 783)

Bâb-ı Râbi'

Zamân-ı Vedîayı Mûcib Olan Esbâb Beyânındadır

789. Vedîa misliyâtta ise mislini, kıyemiyâtta ise zamânı mûcib şeyin vukuu günü olan kıymetini zamân lâzım gelir.

Mislî ve kıyemîye mûteallik bahis Kitabü'l-Büyû'da beyân olunmuştur.

MAA, md. 803: Vedîanın tazmini lazım geldikte misliyattan ise mislini kıyemiyattan ise zamanı mucib olan şeyin yevm-i vukuundaki kıymetini vermek lazım gelir.

790. Mûda' vedîayı red ve teslimi mümkün iken ba'de't-taleb sahibine teslim etmeyip yedinde helâk oldukça zamân lâzım gelir.

Mesela bir kimse nezdinde vedîa olan nukûd-ı mevcûdeyi sahibi talep ettikte vermeyip yedinde zâyi olsa ol nukûdu zâmin olur.(bk. md. 776)

791. Mûda' vedîayı sahibinin talebinde havf-ı nefis ya havf-ı mal gibi mâni-i red olur bir şey mevcut oldukça ol mâniin zevâli ma'lûm olmadıkça mûda'ın red ve teslimden imtinâa salahiyeti vardır.(bk. md. 776)

Mesela bir kimse nezdinde vedîa olan kılıcı sahibinin talebiyle teslim ettikte ol kılıç ile kendini veya âhar kimseyi vuracağı indinde mütehakkık olsa şu sû-i kasdın zevâli ma'lûm olmadıkça reddin imtinâ' edebilir.(bk. md. 776)

792. Sûret-i mezkûrede kılıç şu halde ol kimsenin teaddî ve taksîri olmadığı halde zâyi' olsa zamân lâzım gelmez. Ama ol sû-i kasdın zevâli ma'lûm oldukça kılıcı sahibine reddin imtinâa salahiyeti olmamakla red etmeyip de yedinde zâyi' olsa kıymetini zâmin olur.(bk. md. 776)

793. Bir kimse bir medyûnun âhara deyn ikrârını müştemil olup ol medyûndan vedîa ahz etmiş olduğu temessükü bi't-taleb ol medyûna red ettiği halde ketm ve ihfâ edeceği ma'lûm oldukça temessükü irsâk ve ol medyûndan men'a salahiyeti vardır.

Ama ol medyûn deyni ikrâr edeceği ma'lûm olduğu surette temessükü medyûndan men'a sâlahiyeti yoktur.(bk. md. 776)

794. Mûda'ın ol temessükü temessük namına olan kimseye vermeğe salahiyeti yoktur.

795. Sûret-i mezkûrede temessük namına olan kimse davaya kıyâm etmekte derûnunda isimleri muharrer olan şühûd kendi isimlerini görmedikçe edâ-ı şehâdetten imtinâ ettikleri halde tarafından temessükü ancak şühûda göstermeğe mûda'a emrolunur.

796. Mûda' hıfzında olan vedîanın halini kimseye beyân etmeyip veresinin dahi ol vedîayı bildiklerini bilmeyerek fevt oldukça vedîa aynen mevcûd olmasa mücehhilen fevt olmuş olmakla terekesinden zamân lâzımı gelir.

KV'daki 796 ve 797. maddelere karşılık olmak üzere:

MAA, md. 801: Müstevda' fevt oldukça vedîa aynen terikesinde bulunduğu surette varisi yedinde dahi emanet olmakla sahibine red olunur.

Ama aynen terikesinde bulunmadığı surette eğer müstevda'ın hal-i hayatında ol vedîayı sahibine red ettim yahut bila teadd zayı oldu demek gibi bir suretle vedîanın halini beyan ve takrir eylediğini varisi isbat eder ise zaman lazım gelmez.

Kezalik varis vedîayı biliriz şöyle idi böyle idi diye tavsif ve tefsir ederek müstevda'ın vefatından sonra bila teadd vela taksir zayı olduğunu beyan etse yeminiyle tasdik olunarak zaman lazım gelmez.

Ve eğer müstevda' vedîanın halini beyan etmemiş ise mücehhilen fevt olmuş demek olmasıyla düyun-ı saire gibi terikesinden istifa olunur.

Ve keza varisin vedîayı tavsif ve tefsir etmeyerek mücerred biz vedîayı biliriz, zayı oldu demesi muteber olmayıp olveçhile zayı olduğunu isbat edemediği surette terikeden zaman lazım gelir.

797. Mûda' vedîayı mücehhilen düyûnu terekesinden ziyade olarak fevt olup vedîa biaynihâ mevcûd olmasa sahibi tamamen kıymetini alamayıp guramâda dahil olur. Ama terekede aynen mevcûd ve müsbet olan vedîaya sahibi ehak olup ona sâir guramâ müdâhele edemez. (bk. md. 796)

798. Mûda'a cünûn ârız olup sahv ve ifâkatinden me'yûs olundukta kable'l-cinne ahz etmiş olduğu vedîa aynen mevcûd olmasa sahibi muteber bir kefil göstererek mecnûnun malından tazmîne salahiyeti vardır.

MAA, md. 800: Müstevda'a cünun arız olup da sahv ve ifakatından ye's geldikte kable'l-cinne ahz etmiş olduğu vedîa aynen mevcûd olmasa sahibi bir muteber kefil göstererek mecnunun malından tazmine salahiyeti vardır.

Fakat sonra kendine ifakat gelip de vedîayı sahibine red etmiş yahut bilâ teada velâ taksir vedîa telef ya zâyî olmuş idüğünü beyan eder ise yeminiyle tasdik olunarak ahz olunmuş olan akçasını istirdâd eyler.

799. Mûda'nın vedîa hakkında vukûbulan teaddîsi ile zamân lâzım gelir.

Mesela bir kimse kendinde vedîa olan akçayı umuruna sarfla istihlâk ettikte ol akçayı zâmin olur.

KV'nun 799 ve 833. maddelerine karşılık olmak üzere:

MAA, md. 787: Müstevda'nın teaddi ve taksiri halinde vedîa telef veyahut kıymetine noksan tari olsa zaman lazım gelir.

Mesela müstevda' kendisinde vedîa olan nukudu umurunu sarf ile istihlak etse zamin olur. Bu surette nezdinde emanet olan bir kese nukudu olveçhile sarf edipte badehu kendi malından yerine koyduktan sonra teaddi ve taksiri olmaksızın zayi olsa zamandan kurtulamaz.

Ve keza müstevda yedinde vedîa olan hayvana bila izin binip de giderken gerek fevkalade sürmekle ve gerek diğer sebeple ve gerek bila sebep telef olsa veyahut esna-yı rahda sirkat olursa müstevda' ol hayvanı zamin olur.

Kezalik harik vuruunda müstevda' vedîayı diğer mahalle nakle muktedir iken nakl etmeyip de muhterik olsa zaman lazım gelir.

800. Mûda' vedîayı sahibinin izni olmaksızın isti'mâl ettiği halde helâk olsa zamân lâzım gelir.(bk. md. 801)

801. Bir kimse kendine îdâ' olunan beygiri bilâ izin isti'mâl etmekle kıymetine noksan târi' oldukta ancak noksan-ı kıymetini zâmin olur.

KV'nun 782, 800, 801, 803, 804, 805 ve 806. maddelediren karşılık olmak üzere:

MAA, md. 792: Müstevda' vedîayı sahibinin izniyle isti'mal edebildiği gibi ahara icar ve iare ve rehin dahi edebilir.

Ama sahibinin izni olmaksızın ahara icar ya iare veya rehin edip de vedîa müste'cir ya müsteir yahut mürtehin yedinde telef ya zâyî olsa yahut kıymetine noksan gelse müstevda'a zaman lazım gelir.

802. Mûda' vedîayı bilâ izin emîni olmayan kimseye îdâ' ve teslim edip ba'de'l-müfâraka ol kimse yedinde teaddî ve taksîri olmayarak helâk oldukta âhar kimseye nesne terettüp etmeyip mûda'-ı evvele zamân lâzım gelir.

Ama kable'l-müfâraka helâk olduğu surette zamân yoktur.

MAA, md. 790: Müstevda' vedîayı bila izin ahara îdâ' edemez. Edip de ba'dehu telef olsa zâmin olur.

Ve eğer müstevda'-ı sâninin teaddi ya taksiri ile telef olmuş ise müdi' dilerse müstevda'-i sâniye tazmin ettirir ve dilerse müstevda'-ı evvele tazmin ettirip o dahi müstevda'-ı saniye rücu eder.

803. Mûda'vedîayı bilâ izin âhar kimseye iare ve teslim ettikte vedîa âhar kimse yedinde teaddî ve taksîri olmaksızın helâk oldukta zamân ancak Mûda'a lâzım gelir.(bk. md. 801)

804. Bir kimse kendine îdâ olunan beygiri bilâ izin âhara îâre ve teslim edip âhar kimse dahi bir müddet istimâl etmekle kıymetine noksan tari olsa noksan-ı kıymeti ancak Mûda' zâmin olur.(bk. md. 801)

805. Mûda' nezdinde olan vedîayı bilâ izin âhara îcâr ve teslim edip âhar kimse yedinde helâk oldukta zamân ancak Mûda'a lâzım gelir.(bk. md. 801)

806. Mûda' hıfzında olan vedîayı bilâ izin âhara rehin ve teslim edip âhar kimse yedinde helâk olsa Mûda'a zamân lâzım gelir.(bk. md. 801)

807. Mûda' vedîayı diğer mal ile karıştırıp temyîzinde usret ve güçlük olsa zamân lâzım gelir. Ama sühûletle temyîzi mümkün olduğu surette zamân lâzım gelmez.

Mesela bir kimse kendinde vedîa olan buğdayı diğer buğday ile karıştırırsa ol buğdayı zâmin olur. Ama emânet altını beyaz akça ile karıştırırsa zamân lâzım gelmez.

MAA, md. 788: Vedîayı sahibinin izni olmaksızın diğer mal ile yekdiğerinden tefrik olunamayacak surette karıştırmak teaddidir.

Binaeneliyh müstevda' kendisinde vedîa olan bir miktar yüzlük altınları kendisinin yüzlük altınlarıyla yahut bir başkasının vedîa olan yüzlük altınlarıyla bila izin karıştırdıktan sonra zayi olsa yahut sirkat olursa zâmin olur. Ve keza müstevda'dan başka bir kimse mezkur altınları olveçhile karıştırırsa ol kimse zâmin olur.

808. Mûda'ın kabzında olan vedîayı âhar kimse bilâ izin diğer mal ile karıştırıp temyizinde usret olsa zamân ancak âhar kimseye lâzım gelir.

809. Mûda'ın yedinde iken sun'ı olmayarak diğer mal ile karışan vedîa hakkında zamân yoktur.

Mesela bir sandık derûnunda emânet kese delinip içinde olan beyaz akça diğer beyaz akça ile karışsa zamân lâzım gelmez.

Fakat mûda' ve sahib-i vedîa ol akçada hisseleri miktarı şerik olurlar.

MAA, md. 789: Müstevda' eğer vedîayı sahibinin izniyle madde-i ânifede beyan olunduğu üzere diğer mal ile karıştırırsa yahut kendisinin sun'u olmaksızın iki mal birbiriyle kezalik yekdiğerden tefrik olunmayacak surette karışsa mesela bir sandık derununde vedîa olan altın kesesi yırtılıp içindeki altınlar diğer altınlarla karışsa mecmuunda müstevda' ile sahib-i vedîa hisseleri miktarınca şerik olurlar. Bu halde bila teadd vela taksir telef ve zayi olsa zamân lazım gelmez.

810. Simsar olan kimse sattığı emvâlin semenlerini birbirine karıştırıp âdet-i belde dahi bu veçhile câri ise zamân lâzım gelmez.

Ama örf-i beldeye muhâlif olup temyîzinde dahi usret olduğu surette zamân lâzım gelir.

811. Mûda' emîni olan bir şahs-ı muayene vedîayı teslimden memnû'

iken vedîayı ol şahsa verip ba'de'l-mufâraka yedinde helâk oldukça ol şahıs vedîayı hıfza gayrı muktedir ise yahut muktedir olup da mûda'ın hıfza muktedir âhar emîni mevcut ise zamân lâzım gelir.

Ama ol şahısdan başka hıfza muktedir emîni mevcut değil ise zamân lâzım gelmez.

Mesela bir kimse kendinde vedîa olan beygiri emîni olan bir hatuna teslimden sahibi men ettikten sonra âhar emîni mevcut iken beygiri ol hatuna verip ba'de'l-mufâraka helâk olsa kıymetini zâmin olur.(bk. md. 780)

812. Kezâlik bir kimse kendine îdâ' olunan olunan beygiri ümenâsından muayyen bir hâdimine teslimden memnu' olduktan sonra âhar emîn hâdimi mevcut iken beygiri memnu' olan hâdime verip ba'de'l-mufâraka yedinde helâk olsa kıymetini zâmin olur.

Ama ümenâsından âhar emîni mevcut değil ise zamân lâzım gelmez.(bk. md. 780)

813. Mûda' bir mahalle gider oldukça seferden memnû' olmayıp tarik dahi mahûf değil ise yahut men ve havfdan beri ya ikisi birden mütehakkık olup ancak mûda' ol mahalle sefer etmeğe muzdar ise yahut seferi mûcib izdirârı olmayıp fakat gidiceği mahal mesâfe-i garîbe ise yahut baide yani üç günlük yol olup ancak mûda'ın mekân-ı îdâ'da vedîayı hıfza muktedir emîni mevcut değil ise vedîayı beraber götürülebilir ve gittiği halde vedîa telef oldukça zamân yoktur.

Ama şurût-ı mezkûrenin küllisi ya bazısı bulunmadığı halde sefer edip vedîa dahi telef olsa zamân lâzım gelir.

Mesela bir kimse nezdinde emânet olan metâ ile beraber seferden memnû' olup seferi mûcib zarureti dahi yok iken mesâfe-i baide mahalle gidip ol metâ zâyi olsa zamân lâzım gelir.

814. Mûda' emânet akçayı bilâ izin âhara ikrâz ve teslim edip sahibi müciz olmasa ol akçayı zâmin olur.

MAA, md. 793. Mustevda' emânet akçayı bilâ izin âhara ikrâz ve teslim edip de sahibi müciz olmasa müstevda' ol akçayı zâmin olur.

Kezâlik kendisinde vedîa olan akça ile sahibinin ahara olan deynini edâ ettikte sahibi razı olmasa zâmin olur.

815. Mûda' emânet akça ile sahibinin ahara olan deynini edâ ettikte sahibi razı olmasa ol akçayı zâmin olur.(bk. md. 814)

816. Emânet hayvan marîz olup mûda'ın emriyle ona âhar kimse muâlece edip ilâctan telef olsa sahibi muhayyer olup dilerse mûda'a dilerse ilâc eden kimseye tazmin edebilir.

817. Muâlece eden kimseye tazmin ettiği surette ol hayvan mûda'ın malı olmadığı muâlece eden kimsenin ma'lûmu değil ise ol dahi mûda'a rücu edebilir.

Ama mûda'nın malı olmadığını bilirken muâlece etmiş ise rücû edemez.

818. İdâ'ı gayrı muvakkat olan vedîada mûda'nın fiiliyle vaki olan teaddînin zevâliyle zamân zâil ve sâkıt olur.

Ama idâ'ı muvakkat olup vakti hulûl ettikten sonra vâki olan teaddîsi ba'de'z-zevâl vedîa helâk olsa zamân sâkıt olmaz.

Mesela bir kimse kendinde bilâ tevkîl idâ' olan metâda vâki olan isti'mâlini terk ettikten sonra metâ zâyi olsa zamân lâzım gelmez.

Kezalik vakt-i akitten itibaren bir ay tamamına değin idâ' olunan metâda ay tamamından sonra vaki olan isti'mâlini ba'de't-terk ol metâ zâyi olsa zamân lâzım gelir.

819. Mûda'nın kavliyle vaki olan teaddînin zevâliyle her halde zamân zâil ve sâkıt olmaz.

Mesela bir kimse emânet bir malı sahibinin talep ettiği mecliste ona tasallutundan havf olunacak kimse hazır değil iken ol mal nezdinde sahibi için emânet idüğünü ba'de'l-inkar zâyi olup muahharan ol mal sahibi için nezdinde emânet idüğünü ikrâr ve itirâf etmekle zamândan tebrî-i zimmet edemez.

Sûret-i mezbûrede kıyemiyattan olup vedîanın ma'lûm olduğu halde yevm-i inkarda olan kıymetini, olmadığı sûrette yevm-i idâ'da olan kıymetini mûda' zâmin olur.

820. Mûda' emânet malın bazısını vermek üzere tehdîd ve tahvîf olunup vermediği halde telef-i nefis ya telef-i taraf yahut emânet malın cümlesini ahzdan hazer ettikte bazı malı verse zamân lâzım gelmez.

Ama habs ya kayd ü bend yahut kendi malından olarak kadr-i kifâyeden zâidini ahzdan havf edip verdikte miktar-ı medfûu zâmin olur.

821. Vedîa mûda' yedinde nehb ve gâret olundukta mûda'a zamân lâzım gelmez. Sûret-i mezkûrede gâret eden kimse ile mûda'nın hakk-ı husûmeti vardır.

822. Sahib-i vedîa fevt olup mûda' vedîayı vârise teslim murad ettikte hakime müracaat eder.

MAA, md. 802: Mûdi' fevt oldukta vedîa varisine verilir. Fakat terike müstağrak bi'd-deyn ise hakime müracaat edilir.

Ve eğer hakime müracaat etmeksizin müstevda' onu vârise verip o dahi istihlâk etse müstevda' zâmin olur.

823. Sahib-i vedîa her ne vermiş ise mevcut olduğu halde onu alır.

824. Mûda' yedinde bir nev' emânet akça kâsid olup aynen kâim oldukta aynini teslim lâzım gelir.

Sûret-i mezkûrede akçanın sahibi mücerred mûda' yedinde kâsid ol-

makla altın ya gümüşten kıymetiyle mûda'ı tazmîne salahiyeti yoktur.

Ama mûda' emânet akçayı ba'de'l-istihlâk kâsid oldukta yevm-i istihlâkte altın ya gümüşten olan kıymetini zâmin olur.

825. Gâib olan sahib-i vedîanın üzerine nafakası vacib olan kimseyi mûda' yedinde vedîa olan akça ile infakta hakime mürâcaat eder.

Eğer bilâ mürâcaat sarf ederse zâmin olur.

MAA, md. 799: Sahib-i vedîa gâib olup da üzerine nafakası vacib olan kimsenin müracaatı üzerine hakim ol gâibin vedîa olan akçasından ol kimseye nafaka takdir ettikte müstevda' kendi yedinde vedîa olan akçadan ol kimsenin nafakasına sarf etse zamân lazım gelmez.

Fakat hakimnin emri olmaksızın sarf eder ise zâmin olur.

826. Vedîanın nafakası ve meûnet-i reddi ve nakli caiz olan mahalle ücret-i nakliyesi sahibine aittir. (bk. md. 776)

827. Mûda' nafakaya muhtac olan vedîayı sahibi gâib oldukta icârî mümkün ise re'y-i hakimle âhara icâr edip hasıl olan ücretten infâk eder.

Ama icârî gayrımümkün ise re'y-i hakimle ibtida yahut üç gün kadar kendi malıyla infâk edip sahibi zuhûr etmediği halde kezâlik âhara bey' ve semenini alıp hıfz eder ve malından miktar-ı masrûfiyla sahib-i vedîaya rücû eder.

Ama izn-i hâkim olmaksızın vukûbulan masrûfiyla sahibine rücû edemez.

MAA, md. 786: At ve inek gibi nafakaya muhtaç olan vedîanın nafakası sahibine aittir. Sahibi gâib oldukta müstevda' olan kimse hakime müracaat edip o dahi sahib-i vedîa hakkında eslah ve enfa' olan suretin icrasını emreyleyler. Şöyleki vedîanın icarî mümkün ise müstevda' onu re'y-i hakimle icar edip ücretinden infak eder yahut semen-i misliyle satar ve icar-ı mümkün değilse kezalik re-yi hakimle hemen yahut üç güne kadar kendi malından infak ettikten sonra semen-i misliyle satıp nihayet üç günlük masrafını dahi sahibinden ister. Ama hakimnin izni olmaksızın masraf eder ise mûdi'den alamaz.

828. Mûda' sahibi gâib olup hayat ve memâtı ma'lûm olmayan vedîayı sahibinin fevti ve vereseşi tebeyyün edinceye değin hıfzeder.

MAA, md. 785: Vedîanın sahibi gâib olup da hayat ve memâtı ma'lûm olmasa müstevda' onu sahibinin vefatı tebeyyün edinceye dek hıfz eder.

Fakat vedîa durmakla bozulacak şeylerden olduğu halde hakimnin izniyle satıp semenini nezdinde emanet olarak hıfzedebilir. Ama satmayıp da durmakla bozulsa zamân lazım gelmez.

829. Mûda' vedîayı sahibi hanesine ve ıyâlinde olan bir kimse yedine teslim ettikten sonra sahibine kable'l-vusûl zâyi olsa zamân lâzım gelmez.

830. Gündüzleri birbirine hıfzda muâvenetleri mutâd olan ehl-i sükdan bir kimse emânet metâi kendi metâyıyla dükkanı derûnuna vaz' ve nehâren dükkanı açık bırakıp taşra çıktıkta emânet metâ zâyi olsa zamân lâzım gelmez.

831. Mûda' emânet metâi dükkanında pîštahta üzerinde bırakıp ve yan üzerine yatıp uyudukta metâ zâyi olsa zamân lâzım gelir.

Oturduğu yerde uyusa zamân lâzım gelmez.

832. Mûda' emânet malı li ecli'l-hıfz başı altına koyup uyumakla metâ zâyi olsa zamân lâzım gelmez.

833. Mûda' harîk vukûunda vedîayı diğer mahalle nakle muktedir iken nakl etmeyip muhterik olsa zamân lâzım gelir.(bk. md. 799)

834. Vedîanın fesâdından havf olunup sahibi dahi gâib oldukta mûda'ın onu izn-i hakimle satmağa selahiyeti vardır.

Bu surette semeni yedinde emânet kalır.

Ama satmayıp da muhâfaza etmek dahi caizdir.

Ve satmadığı halde fesâda gitse zamân lâzım gelmez.

Ve eğer hakimin izni olmaksızın satar ise kable'l-fesâd hakime vusûl mümkün ise zâmin olur, mümkün değil ise zâmin olmaz.

835. Vedîa vakt-i sayfda güvelenmeğe müstaid olsa mûda' onu bir yere serip de hava ile tebrîd etmemekle güvelenip fesâda gitse zamân lâzım gelmez.

836. Mûda' vedîa derûnuna mevzu' olan bir metâi unutup vedîa ile beraber sahibine teslim edip sahib-i vedîa dahi muttali olduktan sonra yedinde zâyi olsa sahibi vedîa ol metâi mûda' için zâmin olur.

Ama kable'l-ittilâ' zâyi olsa zamân lâzım gelmez.

Bâb-ı Hâmis

Mûda' ve Sahib-i Vedîanın Teaddüdü Suretinde

Cereyan Eden Ahkâm Beyânındadır

837. Mûda' iki kimsenin bir mecliste başka başka kendine îdâ' ve teslim ettikleri bir miktar akçeden birinin kendi akçasını âharın gıyâbında teslim selahiyeti vardır.

838. İki kimse beynlerinde müşterek malı bir kimseye maan îdâ' ve teslim ettiklerinde ol mal misliyâtta ise mûda' sahiblerinden birinin hisse-i ma'lûmesini âharın gıyâbında izn-i hakim olmaksızın red ve teslim edebilir.

Ama ol mal kıyemiyâtta ise ahadühümânın hissesini âharın gıyâbında def' ve teslim edemez.

MAA, md. 796: İki kimse müşterek mallarını bir kimseye îdâ' ettikten sonra ol şeriklerden birisi gelip de âharın gıyabında hissesini müstevda'dan talep ettikte vedîa eğer misliyattan ise müstevda' onun hissesi-

ni kendisine verir. Ve eğer kıyemiyattan ise vermez.

839. Kabil-i kısmet olan bir mal iki kimseye îdâ' ve teslim olundukta beyinlerinde münâsefeten ba'de't-taksim nısfını biri, nısf-ı diğeri dahi âharı alıp hıfz ederler.

Ve her biri kendi hıfzında olan nısf malı âhara veremez.

Eğer verip de âharın yedinde iken teaddî ve taksîri olmayarak malın küllisi telef olsa nısf malı veren kimse zâmin olur.

Ve alan kimseye nesne lâzım gelmez.

Ama ol mal kısmete kabil olmadığı surette münâvebe ile hıfz ederler.

Ve onların yekdiğere malı teslim sebebiyle üzerlerine nesne terettüb etmez.

MAA, md. 783: müstevda' müteaddit oldukta eğer vedîa kabil-i kısmet değilse birinin izniyle diğeri hıfzeder, yahut bil-münâvebe hıfzederler.

Ve bu halde vedîa bila teadd vela taksir telef olsa birine zaman lazım gelmez.

Ve eğer vedîa kabil-i kısmet ise müstevda'lar onu beyinlerinde seviyyen taksim ile her biri hissesini hıfzeder.

Ve birisi hissesini müdi'in izni olmadıkça müstevda'ı ahara veremez. Verip de ahârın yedinde iken bila teadd vela taksir telef ya zayı olsa alana zamân lazım gelmez, ama veren kendi hissesini zâmin olur.

KV'da yer almayan Mecelle maddeleri

778: Müstevda'nın hizmetkarı yedinden vedîa üzerine bir şey düşüp de vedîa telef olsa hizmetkar zâmin olur.

779: Vedîa hakkında sahibinin razı olmadığı şeyi yapmak teaddidir.

781: Müstevda' kendi malını nerede hıfz ederse vedîayı dahi orada hıfz eder.

791: Müstevda' vedîayı ahâr kimesneye îdâ' edip de müdi' müciz olsa müstevda'-ı evvel aradan çıkıp ol kimesne müstevda' olur.

795: Müstevda' vedîayı bizzat yahuüt emini ile red ve teslim eder. Ve emini ile red ve irsal ettiği surette kable'l-vusul vedîa bila teadd vela taksir telef ya zayı olsa zamân lazım gelmez.

798: Vedîanın menafii sahibinindir.

Mesela emânet olan hayvanın yavrusu ve sütü ve yünü sahibine ait olur.